

УДК 340.1
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v2.2023.3>

Н. М. Раданович
orcid.org/0000-0003-0126-6188
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та філософії права юридичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка

ЗАГАЛЬНОДОЗВІЛЬНИЙ ТИП ЮРИДИЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ: СУБ'ЄКТНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Ідея свободи для України є на сьогодні вкрай актуальною через зовнішню агресію РФ. Реалізація цієї ідеї великою мірою залежить і від надійних юридичних механізмів, з-поміж яких інструментарій загальнодозвільного типу юридичного регулювання. Таке регулювання відображають відомою формулою: «Дозволено те, що не заборонено законом», яка визначає відповідний обсяг юридичної дозволеності для суб'єктів права. Закономірно виникають питання, на кого поширюватиметься загальнодозвільний тип юридичного регулювання, хто виступає адресатом загального дозволу (як основи цього типу регулювання), а відтак – хто визнається носієм «загальнодозвільної» правосуб'єктності?

Традиційно в теоретичній юриспруденції загальнодозвільний тип юридичного регулювання (далі – ЗДТЮР) характеризують під кутом зору регламентації *поведінки особи*, що цілком справедливо з огляду на втілення ідеалу вільної людської особистості, проголошеного міжнародними праволюдними актами ХХ століття. Так, автори сучасних підручників з теорії права відзначають, що загальнодозволене (загальнодозволене) регулювання «надає особі право обрати будь-яку поведінку, крім тієї, щодо якої нормою права встановлено заборону» [1, с. 145; 2, с. 99]. З іншого боку – держава відповідальна перед людиною, а забезпечення прав і свобод людини є основним обов'язком держави. Насьогодні це питання для України дуже актуальне з огляду на її участь в євроінтеграційних процесах, а тому його ґрунтовне дослідження, як-наприклад, Водяніковим О. Ю. щодо відповідальності держав-членів ЄС перед приватними особами за невиконання зобов'язань за правом ЄС, має важливе практичне значення [3].

Такі доктринальні позиції цілком співзвучні із конституційним визнанням цінності людської особистості (стаття 3), її правом на вільний розвиток (стаття 23). Відповідно у цьому аспекті – дослідження ЗДТЮР має свою надійну методологічну основу.

Проте аналіз окремих приписів Конституції України, якими безпосередньо формалізовано ЗДТЮР, як видається, дозволяє припустити

ширший суб'єктний склад конструкції загального дозволу. Йдеться насамперед про декларування принципів політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності, як засад суспільного життя (частина перша статті 15 Конституції України). Будучи гарантованою Розділом I Конституції України «Загальні засади», така багатоманітність презюмує різних носіїв (адресатів) загального дозволу, а не лише людину і громадянина. З'ясуємо це.

Політична багатоманітність реалізується завдяки свободі політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України (частина 4 статті 15 Конституції України). Оскільки на конституційному рівні така свобода виокремлена, як важливий прояв політичного плюралізму, зупинимось на її аналізі більш детально. Вона теж гарантується Розділом I Конституції України, а відтак – проектує різних адресатів загального дозволу, відображуваного цією свободою.

Аналізуючи юридичні позиції Конституційного Суду України (далі – КСУ) в заданому контексті, спостерігаємо інтерпретацію такої свободи щодо: окремих громадян [4]; політичних партій [5]; інших громадських об'єднань, як інститутів громадянського суспільства, що складають природний фундамент конституційної демократії у забезпеченні політичного розвитку українського суспільства та держави, сприяють самореалізації громадян, надають їм можливість самостійно або разом з іншими реалізувати і захищати свої права, свободи та інтереси, гарантовані Конституцією України, брати участь у вирішенні суспільно важливих справ на місцевому чи загальнодержавному рівнях [6].

При цьому КСУ відзначає різні форми функціонування об'єднань громадян, як-от: *політичні партії, громадські організації, громадські чи професійні спілки, інші об'єднання*, створені з метою забезпечення участі громадян у суспільно-політичному та соціально-економічному житті суспільства і держави, зокрема *в антикорупційній сфері*: «Конституційно гарантована свобода політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України, охоплює не тільки свободу участі громадян у політичному

житті, а й поширюється на іншу їх громадську активність, у тому числі в антикорупційній сфері» [6]. На думку КСУ, залучення інститутів громадянського суспільства, їх представників до виконання певних функцій держави або місцевого самоврядування самостійно або у співпраці з суб'єктами владних повноважень сприяє ефективному діалогу між публічною владою та громадянським суспільством [6].

Як можна помітити, перерахунок можливих форм об'єднань громадян здійснюється завдяки «відкритому переліку» (техніко-юридичному прийому, що характеризує ЗДТЮР), чим санкціонується їх *загальнодозвільна правосуб'єктність*.

Така суб'єктність характеризується на основі юридичного інструментарію ЗДТЮР – юридичних заборон, як базових «ідентифікаторів», «маркерів» ЗДЮТР, а також юридичних дозволів і зобов'язувань, які своєю чергою, теж впливають на обсяг загального дозволу. Дослідження *загальнодозвільної правосуб'єктності* на прикладі політичної партії, як одного із основних суб'єктів реалізації свободи політичної діяльності в Україні, дозволяє простежити наступне. Така правосуб'єктність:

визначається відповідним конституційним правом громадян на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів (стаття 36 Конституції України), тобто *юридичним дозволом конституційного рівня фіксації* (закріпленості));

характеризується низкою прав – *законодавчих дозволів*, які конкретизують конституційний дозвіл, сприяючи гарантуванню свободи політичної діяльності (іншими словами сприяють втіленню загального дозволу, «підсилюють» його), з-поміж яких: «1) *вільно провадити* свою діяльність у межах, передбачених Конституцією України, цим Законом та іншими законами України; ...4) підтримувати міжнародні зв'язки з політичними партіями, громадськими організаціями інших держав, міжнародними і міжурядовими організаціями, засновувати (вступати між собою у) міжнародні спілки...; 5) ідейно, організаційно та матеріально підтримувати молодіжні, жіночі та інші об'єднання громадян, подавати допомогу у їх створенні», «*свобода опозиційної діяльності*» (стаття 12 Закону України «Про політичні партії в Україні» [7] (далі – Закон); «право на кошти та інше майно для здійснення своїх статутних завдань, матеріальну та фінансову підтримку... у формі: 1) внесків на підтримку партій; 2) державного фінансування статутної діяльності політичних партій...» (стаття 14 Закону);

низкою законодавчих зобов'язувань (активних обов'язків), які, конкретизуючи свободу політичної діяльності (тобто загальний дозвіл), виступають її своєрідними обмежувачами і стосуються: членства у партії (стаття 6 Закону); установчих документів (статті 7, 8 Закону); створення та реєстрації політичної партії (статті 10, 11 Закону) [7; 8]; фінансування, зокрема державного (стаття 17⁻³ Закону);

широким спектром законодавчих заборон (пасивних обов'язків), як основних обмежувачів загального дозволу, а саме, щодо:

утворення і діяльності партій, наприклад, їх заборони, якщо програмні цілі або дії спрямовані на:... 9) пропаганду комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та їх символіки; 9⁻¹) пропаганду російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну; 10) виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії проти України, у тому числі шляхом представлення збройної агресії Російської Федерації та/або Республіки Білорусь проти України як внутрішнього конфлікту, громадянського конфлікту, громадянської війни, заперечення тимчасової окупації частини території України; 11) глорифікацію, виправдання дій та/або бездіяльності осіб, які здійснювали або здійснюють збройну агресію проти України... » (стаття 5 Закону) з урахуванням заборон, передбачених Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони політичних партій» [9];

символіки (стаття 9 Закону, у тому числі, з урахуванням заборон, запроваджених Законом України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» [10] та Законом України «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну» [11]);

фінансування, зокрема обмеження у здійсненні внесків на підтримку політичних партій (стаття 15 Закону); зупинення державного фінансування статутної діяльності політичної партії (стаття 17⁻⁷ з урахуванням заборон, введених Законом України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» [12].

З іншого боку, законодавцем запроваджена також і низка *юридичних заборон, зобов'язувань та дозволів, які адресовані органам публічної влади, (суб'єктам владних повноважень) і виступають:*

гарантіями загальнодозвільної правосуб'єктності політичної партії, йдеться про заборони органам державної влади, органам місцевого самоврядування, їх посадовим особам виокремлювати у своєму ставленні певні політичні партії чи надавати їм привілеї, а також сприяти політичним партіям, якщо інше не передбачено законом, у провадженні їх діяльності, втручатися у створення і внутрішню діяльність політичних партій та їх структурних утворень, за винятком випадків, передбачених законом (Стаття 4 Закону); гарантування державою політичним партіям права на кошти та інше майно для здійснення своїх статутних завдань (стаття 14 Закону);

опосередкованими обмежувачами (підставними) загального дозволу для політичної партії: «У разі заборони судом політичної партії майно, кошти та інші активи політичної партії, її обласних, міських, районних організацій, первинних осередків та інших структурних утворень переходять у власність держави, про що зазначається у рішенні суду. Перехід такого майна, коштів та інших активів у власність держави забезпечує центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України» (стаття 21 Закону); «у разі невиконання політичною партією вимоги частини сьомої статті 11 цього Закону, виявлення протягом трьох років з дня реєстрації політичної партії недостовірних відомостей у поданих на реєстрацію документах, невисування політичною партією своїх кандидатів по виборах Президента України та виборах народних депутатів України протягом десяти років орган, який зареєстрував політичну партію, має звернутися до суду з поданням про анулювання реєстраційного свідоцтва» (стаття 24 Закону).

Характеристику загальнодозвільної правосуб'єктності політичної партії також доповнює і юрисдикційна практика. При цьому відбувається конкретизація у напрямку утвердження і розширення загального дозволу, зокрема з огляду на те, що КСУ є гарантом збереження змісту і обсягу існуючих прав та свобод і, сутнісно, його діяльність з цього приводу стає захистом ЗДТЮР, тобто максимального збереження свободи в умовах існуючого правопорядку. Так, наприклад, КСУ вказав на:

неабсолютність (обмеженість) конституційного права громадян на свободу утворення полі-

тичних партій: «частина друга статті 64 Конституції України не відносить право на свободу утворення політичних партій до переліку тих свобод, які ніким і в жодний спосіб не можуть бути обмежені. Це свідчить, що Конституція України допускає *додаткове унормування законом загальних засад* утворення і діяльності політичних партій за умови дотримання загальнодемократичних принципів»[5]. При цьому КСУ застеріг, що «всякі обмеження права на свободу об'єднання, зокрема *покладання на громадян додаткових обов'язків у зв'язку з реалізацією цього конституційного права*, повинні встановлюватися законом (доступним, передбачним і сформульованим з достатньою точністю), переслідувати одну або кілька легітимних цілей, а також повинні бути потрібними у демократичному суспільстві, тобто обумовленими нагальною суспільною потребою, відповідати принципу пропорційності»[6];

зобов'язування, як обмежувачі загального дозволу для політичної партії: «Вимога щодо збору підписів громадян на підтримку створення політичної партії не менш як у двох третинах районів не менш як двох третин областей та представництва її в більшості областей України поширюється на всі об'єднання громадян, які бажають отримати статус політичної партії, і має бути однаковою для всіх», необхідність «підтримки створення політичної партії підписами не менше десяти тисяч громадян України є запорукою втілення конституційних засад діяльності однієї з форм громадського об'єднання та гарантією забезпечення саме загальнодержавного статусу політичної сили і створення рівних потенційних можливостей для всіх політичних партій»[5];

заборони, як обмежувачі загального дозволу для політичних партій: «Заборона фінансування політичних партій із джерел, викладених у статті 15 Закону, Конституційний Суд України визнає допустимим обмеженням. Встановлені статтею 15 Закону обмеження, відповідно до яких не допускається фінансування політичних партій органами державної влади та місцевого самоврядування (крім випадків, зазначених законом), державними та комунальними підприємствами, анонімними особами та іншими суб'єктами, насамперед закладають рівні передумови для діяльності всіх політичних партій, мають забезпечити захист прав і свобод інших людей, які не є членами цих політичних об'єднань» [5]. Підставність такої заборони оцінюється КСУ крізь призму рівності політичних партій між собою, що передбачено законом про політичні партії (ч. 1 статті 4 Закону): «обмеження у фінансуванні політичної діяльності іноземними державами, їх громадянами, підприємствами,

установами, організаціями, введене пунктом 3 статті 15 Закону саме в інтересах національної безпеки, повністю відповідає зазначеним конституційним положенням та нормам міжнародно-правових актів і узгоджується з принципом справедливості та розмірності, визнаного критерієм ідеології справедливості у демократичній державі (Рішення Конституційного Суду України від 24 березня 2005 року № 2-рп/2005 (справа про податкову заставу)» [5].

Саме в контексті дослідження прав політичної партії КСУ сформулював поняття «обмеження прав і свобод», вказавши на його відмінність від поняття «фіксації меж»: «поняття *«обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина»* в контексті частини першої статті 64 Конституції України слід розуміти як не передбачене конституційними нормами звуження обсягу прав і свобод, встановлення додаткових норм, якими нівелюється свобода об'єднання у політичні партії в порядку, визначеному відповідним законом, і які фактично перешкоджають створенню об'єднань громадян. Тому необхідно відрізнити поняття «обмеження основоположних прав і свобод» від прийнятого у законотворчій практиці поняття «фіксація меж самої сутності прав і свобод» шляхом застосування юридичних способів (прийомів), визнаючи таку практику допустимою, якщо додаткове унормування процесу створення політичних партій спеціальним законодавством ставить за мету не звужити обсяг прав і свобод, а уточнити зміст та регламентацію процедурних питань і окреслити загальні межі основоположних прав» [5].

Наведене вказує на захист КСУ загального дозволу на ділянці суспільних відносин, пов'язаних із правовим статусом політичних партій.

Загальнодозвільна правосуб'єктність політичної партії та інших об'єднань громадян характеризується також відповідною *джерельністю обмежувачів загального дозволу*: «питання правового статусу політичних партій, інших об'єднань громадян, як основні положення, мають визначатися виключно законами України, що й реалізовано, зокрема, в Законі України «Про об'єднання громадян». Відповідно до статей 9 та 14 цього Закону політичні партії в Україні утворюються тільки із всеукраїнським статусом і підлягають обов'язковій реєстрації Міністерством юстиції України» [13].

Досліджуючи окреслені питання, не можна оминати увагою сформовані в юриспруденції підходи (моделі) обмежувальної діяльності держави [14], зокрема концепцію «войовничої демократії» або «демократії, здатної захистити себе», сутність якої полягає в правовому обмеженні демократичних свобод з метою ізоляції демократичних режимів від загрози їх повалення. Як

вважають вчені, важливо відзначити роль концепції «войовничої демократії» для збереження Українського демократичного режиму, зокрема в ситуації виведення з політичної системи партій, які посягають на конституційні цінності і встановлені межі політичної діяльності. Мова йде насамперед, про оцінку комуністичної ідеології [15]. Вказана концепція неодноразово використовувалася Верховним Судом в Україні та КСУ [16].

Окрім того, з'ясування природи правосуб'єктності політичної партії дозволяє наблизитися до найголовнішого дослідницького завдання – виявлення обумовленості ЗДТЮР. Мова йде про *взаємозв'язки різних прав*, які спостерігаються, наприклад, в процесі функціонування політичної партії, зокрема, це: *співвідношення прав політичної партії, прав народних депутатів, виборчих прав громадян та прав народу України*: «виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку від партії після встановлення результатів виборів народних депутатів України за ініціативою цієї партії та на її розсуд спотворює результати народного волевиявлення, яке здійснюється через вибори народних депутатів України, та призводить до необґрунтованих і непропорційних обмежень виборчого права громадян України. Це ставить результати такого волевиявлення в залежність від рішення відповідного вищого керівного органу партії – з'їзду, зборів або конференції. Обмеження виборчого права полягає і в тому, що статус кандидата у народні депутати України, підтверджений виборцями шляхом голосування на виборах народних депутатів України, може бути скасований рішенням партії після проведення таких виборів та встановлення їх результатів»; «вибори народних депутатів України можуть вважатися вільними та демократичними, тобто такими, що проводяться на демократичних засадах та з дотриманням демократичних процедур, лише за умов свободи вираження поглядів, вільного обігу інформації, свободи політичної діяльності, багатопартійності й політичної, ідеологічної та соціально-культурної багатоманітності. Дотримання зазначених умов має передувати голосуванню на виборах народних депутатів України як усталена політична практика, заснована на політичній конкуренції та рівності суб'єктів виборчого процесу й позбавлена загрози переслідування, тиску або інших неправомірних дій щодо таких суб'єктів. Виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку від партії суперечить принципу вільних виборів, оскільки може призвести до перегляду результатів вільного та демократичного вибору громадян України після встановлення результатів виборів народних депутатів України» [17].

Задеклароване під кутом зору ЗДТЮР співвідношення прав також виявляє і фундаментальнішу проблематику – балансу різних інтересів, різних конституційних цінностей. Не випадково здобутки сучасної вітчизняної юридичної науки і практики спрямовані на утвердження більшого кола прав, з огляду на їх носіїв (суб'єктів). Вже самі формулювання напрямків досліджень спонукають замислитися над широким спектром «загальнодозвільної правосуб'єктності», як-от, «права народу» (Колодій О.А. [18]), «право нації на самовизначення як особлива форма опосередкування свободи» (Дашковська О.Р. [19]), «характеристика процесу виходу територіальної громади з об'єднання територіальних громад» (Мішук І.В. [20]); «права людства» (Іванків І.Б. [21]).

Цікавими з цього приводу є також міркування суддів КСУ, викладені в окремих думках до Рішення КСУ у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про всеукраїнський референдум»: «Народ, як суверен, не обмежений Конституцією України та законами України, що є актуальним виключно для органів державної влади (статті 6,19 Конституції України). Основним Законом України встановлені обмеження виключно щодо органів державної влади – законодавчої, виконавчої та судової. І тому застосовувати до народу, до прав і свобод людини і громадянина принцип «дозволено лише те, що передбачено Конституцією і законами» є неправильним та не відповідає змісту частини другої статті 6, статті 19 Конституції України» [22].

Також у розрізі задекларованої проблематики методологічно важливими є позиції, викладені в сучасній юридичній навчальній літературі щодо можливостей ЗДТЮР місцевого самоврядування, а саме: «компетенція органів місцевого самоврядування має визначатися на основі *«негативного» принципу*: органи місцевого самоврядування повинні мати право вирішувати будь-яке питання, яке не вилучене зі сфери їхньої компетенції і вирішення якого не доручене жодному іншому органу. Протилежним за змістом є принцип *«позитивного»* визначення компетенції, за якого орган має право вирішувати тільки ті питання, які прямо закріплені за ним законом». При цьому вчені зазначають, що «положення частини 2 статті 19 Конституції України, за яким органи місцевого самоврядування та їхні посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі й у межах повноважень та в спосіб, що передбачено Конституцією та законами України, є прикладом *«позитивного»* визначення компетенції місцевого самоврядування». На їх думку, «у цій частині положення Європейської Хартії про місце самоврядування та Конституції України є суперечливими» [23, с. 418–419].

Дотримуючись заданої дослідженням логіки, можна також аналізувати загальнодозвільну правосуб'єктність під кутом зору економічної та ідеологічної багатоманітності, виявити її специфіку щодо молодіжних, профспілкових, релігійних, благодійних організацій тощо [24].

Висновки. Наведене дозволяє обґрунтувати: 1) поширення «загальнодозвільної правосуб'єктності» на політичні партії, інші громадські об'єднання, як інститути громадянського суспільства (молодіжні, профспілкові, релігійні, благодійні організації), народ, територіальні громади тощо;

2) специфіку такої правосуб'єктності, яка визначається:

а) низкою юридичних заборон, зобов'язувань, дозволів, що виконують різні функції для формування і забезпечення максимального обсягу свободи, відображуваної загальним дозволом;

б) співвідношеннями різних прав, як-от, прав громадян на об'єднання, прав політичних партій, прав народних депутатів та прав народу як єдиного джерела влади в Україні, що свідчить про багаторівневе, комплексне обумовлення загальнодозвільного типу юридичного регулювання.

Література

1. Загальна теорія права: підручник / [О.В. Петришин, Д.В. Лук'янов, С.І. Максимов, В.С. Смородинський та ін.]; за ред. О.В. Петришина. Харків: Право, 2021. 568 с.
2. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. К.: Ваіте, 2015. 392 с.
3. Водянніков О. Ю. Відповідальність держав-членів ЄС перед приватними особами за невиконання зобов'язань за правом ЄС. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2023. Вип. 75. Ч. 3. С. 162–170.
4. Рішення Конституційного Суду України від 19 жовтня 2009 року №26-рп/2009. Справа про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України. URL: <https://ccu.gov.ua/docs/586>
5. Рішення Конституційного Суду України від 12 червня 2007 року №2-рп/2007. Справа про утворення політичних партій в Україні. URL: <https://ccu.gov.ua/docs/549>
6. Рішення Конституційного Суду України від 6 червня 2019 року №3-р/2019. Справа про конституційність положень пункту 5 частини першої статті 3, абзацу третього частини третьої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції», пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей фінансового контролю окремих категорій посадових осіб». URL: <https://ccu.gov.ua/dokument/3-r2019>
7. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2365-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 23, ст. 118.
8. Рішення Конституційного Суду України від 16 жовтня 2007 року №9-рп/2007. Справа про

утворення та реєстрацію партійних організацій. URL: <https://ccu.gov.ua/docs/556>

9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони політичних партій: Закон України від 3 травня 2022 року № 2243-IX// URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2243-20#n40>

10. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки: Закон України від 9 квітня 2015 року № 317-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 26, ст. 219.

11. Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну: Закон України від 22 травня 2022 року № 2265-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#n56>

12. Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів): Закон України від 23 вересня 2021 року № 1780-IX. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2021, № 51, ст. 421.

13. Рішення Конституційного Суду України від 3 березня 1998 року №2-рп/1998. Справа про об'єднання громадян в Автономній Республіці Крим. URL: <https://ccu.gov.ua/docs/381>

14. Бернацький Б.В. Формування української моделі заборони політичних партій у світлі міжнародних стандартів і практик. – Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право. – Національний університет «Києво-Могилянська академія», Київ, 2019. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/72985567-db81-4710-ad8e-09f8b6932c6c>

15. Барабаш Ю., Берченко Г. Чи здатна захистити себе демократія в умовах війни? (на досвіді державного будівництва під час російської агресії). *Право України*. 2023. № 1. С. 54–75

16. Гришук О. В. Конституційні цінності та принципи в рішеннях Конституційного Суду України: особливості в умовах воєнного стану та загрози національній безпеці. Вісник Конституційного Суду України. 2022. № 6. С. 96–106. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/gryshchuk_o.v._konstytuciyni_cinnosti_ta_pryncypu_v_rishennyah_ksu_2022.pdf

17. Рішення Конституційного Суду України від 21 грудня 2017 року №3-р/2017. Справа про виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку політичної партії. URL: <https://ccu.gov.ua/docs/2032>

18. Колодій О.А. Конституційно-правовий статус Українського народу. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» (081 – Право). – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/19553/5/dysert_kolodii_oa.pdf

19. Дашковська О.Р. Право нації на самовизначення як особлива форма опосередкування свободи *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2016 Серія ПРАВО. Випуск 41. Том 1. С. 11–14. URL: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/33691/1/ПРАВО%20НАЦІЇ%20НА%20САМОВИЗНАЧЕННЯ.pdf>

20. Мішук І.В. Характеристика процесу виходу територіальної громади з об'єднання територіальних громад. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 1 (48), 2023 С. 8–11. URL: http://piv.nuoua.od.ua/v1_2023/2.pdf

21. Іванків І. Б. Права людства: Монографія. Київ: Баїре, 2020. 158 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/2/1/483674.pdf>

22. Окрема думка судді Конституційного Суду України Гульятая М.М. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про всеукраїнський референдум». URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/hultai_4-p_2018.pdf

23. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри./ Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, А.А. Мелешевич. К.: Баїре, 2021. 528 с.

24. Раданович Н.М. Суб'єктна сфера загальнодозвільного типу юридичного регулювання. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали ХХVIII звітної науково-практичної конференції (3–4 лютого 2022 р.)*: у 2-ох ч. Ч. 1. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2022. 249 с. С. 33–36.

Анотація

Раданович Н. М. Загальнодозвільний тип юридичного регулювання в Україні: суб'єктна характеристика. – Стаття.

У статті задекларовано дослідження загальнодозвільного типу юридичного регулювання під кутом зору особливостей його сфери. Встановлено, що така сфера характеризується за суб'єктною ознакою, тобто колом суб'єктів, поведінка яких може регулюватися на основі принципу: «Дозволено те, що прямо не заборонено законом».

Відповідно наведено усталені доктринальні позиції, згідно з якими загальний дозвіл, як основа відповідного регулювання, поширюється на поведінку особи, що є підставним і справедливим з огляду на втілення ідеалу вільної людської особистості, проголошеного міжнародними праволюдними актами ХХ століття.

Також обґрунтовано можливості розширення суб'єктного складу загальнодозвільного типу юридичного регулювання насамперед на основі аналізу окремих приписів Конституції України, якими безпосередньо формалізовано це регулювання. Встановлено, що конституційне декларування принципів політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності, як засад суспільного життя в Україні, проектує широкий спектр «загальнодозвільної правосуб'єктності». Будучи гарантованою Розділом I Конституції України «Загальні засади» (частинною 1 статті 15), така багатоманітність презюмує різних адресатів загального дозволу, а не лише людину і громадянина. Відповідно запропоновано зарахувати до носіїв «загальнодозвільної правосуб'єктності» політичні партії, інші громадські об'єднання, як інститути громадянського суспільства (молодіжні, профспілкові, релігійні, благодійні організації), народ, територіальні громади тощо.

Оскільки на конституційному рівні окремо задекларована свобода політичної діяльності, як важливий прояв політичного плюралізму, охарактеризовано специфіку «загальнодозвільної правосуб'єктності»

на прикладі політичних партій в Україні. Така правосуб'єктність визначається: а) низкою юридичних заборон, зобов'язувань, дозволів, що виконують різні функції для формування і забезпечення максимального обсягу свободи, відображеної загальним дозволом; б) співвідношеннями різних прав, як-от, прав громадян на об'єднання і прав політичних партій; прав політичних партій і прав народних депутатів, прав народу як єдиного джерела влади в Україні, що дозволяє простежити багаторівневі зв'язки, а відтак – і фундаментальне для всього дослідження питання – обумовленості загальнодозвільного типу юридичного регулювання.

Ключові слова: свобода, сфера юридичного регулювання, правосуб'єктність, носії (адресати) загального дозволу, Конституційний Суд України

Summary

Radanovych N. M. Generally permissive type of legal regulation in Ukraine: subject characteristics. – Article.

The article deals with the study of the generally permissive type of legal regulation from the standpoint of the area's specific features. It is established that this area is represented by subject characteristics, that is, a number of subjects whose behavior can be regulated based on the principle: "Everything is permitted that is not expressly prohibited by law".

Accordingly, established doctrinal positions are reviewed, according to which general permit, as the basis of relevant regulation, extends to the behavior of a person that is considered reasonable and fair from the standpoint of the embodiment of the ideal of a free human personality, proclaimed by international human rights acts in the 20th century.

The possibility of expanding the subject content of the general permissive type of legal regulation is also

substantiated, primarily based on the analysis of several provisions of the Constitution of Ukraine, which directly formalize this regulation. It has been established that the declaration of constitutional principles of political, economic and ideological pluralism, as the basic provisions of civic life in Ukraine, defines a wide number of types of "generally permissive legal personalities". Since it is guaranteed by Section I of the Constitution of Ukraine "General Principles" (Part 1. Article 15), such multifaceted nature of this type of legal regulation provides for assuming different addressees of the general permit besides an individual and a citizen. Accordingly, it is proposed to include political parties, other public associations, such as civil society institutions (youth, trade union, religious, charitable organizations), people, territorial communities, etc., in the bearers of "generally permissive legal personalities".

Since the freedom of political activity is separately declared at the constitutional level as an important manifestation of political pluralism, the specific feature of "generally permissive legal personalities" have been characterized with an example of political parties in Ukraine. Such legal personalities are determined by: a) a number of legal prohibitions, obligations, permits that perform different functions necessary to develop and ensure maximum freedom as provided by the general permissive type of regulation; b) relations between different rights, such as the rights of citizens to form associations and the rights of political parties; the rights of political parties and the rights of people's deputies, the rights of the people as the only source of power in Ukraine, which makes it possible to trace multi-level relations, and therefore – the fundamental issue for the entire study: stipulation of a generally permissive type of legal regulation.

Key words: freedom, sphere of legal regulation, legal personality, bearers (addressees) of the general permit, Constitutional Court of Ukraine.